

Giovanni Sartori

25.července 2006 Miroslav Novák



V doslovu k českému překladu významné a pro naše čtenáře mimořádně užitečné Sartoriho knihy Srovnávací ústavní inženýrství, kterou vydalo Sociologické nakladatelství v roce 2001, jsem mj. napsal, že v češtině do té doby žádná jeho kniha ještě nevyšla. Dnes je naštěstí situace zcela jiná.

Po zmíněném Srovnávacím ústavním inženýrství vyšly koncem roku 2005 takřka současně hned dvě Sartoriho knihy v českém překladu: pozoruhodný esej na aktuální téma Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci (vydalo nakladatelství Dokořán v Praze), v němž z hlediska liberálního pluralismu trefně kritizuje dnes módní multikulturalismus, a jedno ze dvou nejdůležitějších Sartoriho děl vůbec, Strany a stranické systémy (nakl. CDK v Brně). Dodejme, že další z těch dvou nejvýznamnějších Sartoriho spisů, *The Theory of Democracy Revisited* (1987) vyšel roku 1993 ve slovenském překladu *Teória demokracie* (vydalo nakl. Archa v Bratislavě).

Giovanni Sartori se narodil roku 1924 ve Florencii, v roce 2004 tedy oslavil osmdesátiny. Patří mezi nejvýznamnější žijící světové politology. Působil nejprve na Universitě ve Florencii (řádným profesorem se tam stal roku 1963), pak na Stanfordské universitě v USA (1976–1979) a nakonec od roku 1979 na Kolumbijské universitě v New Yorku, kde je od roku 1994 emeritním profesorem. Dlouhodobě působí ve Spojených státech (kde už strávil v letech 1949–1950 rok na grant a jako hostující profesor politické vědy tam přednášel v 60.letech na Harvardu a Yale) a kde ho ovlivnili zejména Robert A.Dahl a Gabriel Almond, nejvýznamnější postavy americké empirické politické teorie 2. pol. 20. století. Sartoriho dílo výrazně zasahuje do tří oblastí: 1) politické teorie, 2) metodologie sociálních věd a 3) komparativní politologie.

Konkurenční teorie demokracie

Do oblasti **politické teorie** spadá především výše zmíněná *The Theory of Democracy Revisited*. Giovanni Sartori patří k hlavním představitelům tzv. konkurenční teorie demokracie. Základy této konkurenční teorie položil ve své proslulé knize *Kapitalismus, Socialismus a Democracie* (1942) rakouský ekonom Joseph A. Schumpeter (1883–1950). Schumpeter, který se narodil za Rakousko-Uherska v Třešti na Moravě, kritizuje „klasickou doktrínu demokracie“ jako nerealistickou a navrhuje jinou (another), alternativní teorii demokracie. Podle Schumpetera potíže s klasickou doktrínou demokracie jako „vlády lidu“ pramení z pojetí, podle něhož „lid“ si vytváří racionální názor na politické problémy a pověřuje své „reprezentanty“ (zástupce), aby vykonali jeho vůli. Jinak řečeno, podle klasického pojetí je základní rozhodování lidu o politických problémech, zatímco volba politických představitelů je vedlejší. Rakouský ekonom soudí, že je třeba pořadí obrátit: podřídit řešení politických problémů volbě politických představitelů.

Podle Schumpeterovy koncepce je tedy prvořadou funkcí občanů-voličů přivést na svět vládu, ať už

přímo nebo nepřímě. To předpokládá také možnost stávající vládu odvolat. Na konci každého svého funkčního období se totiž vládoucí musí podřídit verdiktu občanů ve svobodných volbách založených na soutěži, kdy se rozhoduje, zda stávající tým bude v úřadě potvrzen nebo nahrazen jiným týmem. Současný politolog G. Bingham Powell Jr. hovoří v té věci výstižně o „Citizen Electoral Control“.

Giovanni Sartori a další politologové přijali Schumpeterovu koncepci demokracie explicitně nebo aspoň implicitně v podstatě za svou. Sartori staví konkurenční teorii demokracie proti tzv. „participační teorii“ demokracie, kterou odmítá a vytýká jí, že nebere v úvahu rozdíl mezi demokracií antiky a demokracií moderny. Konkurenční teorie demokracie je deskriptivní (empirickou) teorií, která vysvětluje, jak demokracie skutečně fungují. Sartori však zdůrazňuje, že deskriptivní teorie sama nestačí, že potřebujeme i preskriptivní (normativní) teorii demokracie.

Pokud jde o Sartoriho práce **metodologické** v širokém slova smyslu, patří mezi ně v italštině hlavně spis *La Politica: Logica e Metodo in Scienze Sociali* (1979). V angličtině lze do ní zařadit zejména dvě kolektivní knihy: 1) *Social Science Concepts: A Systematic Analysis* (1984), jejíž byl redaktorem a do níž přispěl zásadní kapitolou „Guidelines for Concept Analysis“ a 2) *Tower of Babel: On the Definition and Analysis of Concepts in the Social Sciences* (1975), již je autorem spolu s F. W. Riggssem a H. Teunem. Sartoriho předností vůbec je, že se významně podílí na pojmovém upřesnění kategorií politické vědy, a to nejen ve svých pracích speciálně metodologických, k nimž vedle zmíněných dvou knih patří mnohé odborné články, zejména „Concept Misformation in Comparative Politics“ (1970), „Comparing and Miscomparing“ (1991) a v italštině „La Politica Comparata: Premesse e Problemi“ (1971). V letech 1970–1979 předsedal ostatně „Committee of Conceptual and Terminological Analysis“ Mezinárodního sdružení pro politickou vědu (IPSA).

Guru teorie stranických systémů

V oblasti **komparativní politologie** se Sartori proslavil hlavně svou typologií stranických systémů, která je právě předmětem knihy *Strany a stranické systémy. Parties and Party Systems* z roku 1976 je nejspíš nejuznávanějším Sartoriho spisem vůbec, který ostatně získal roku 1998 prestižní cenu Amerického sdružení pro politickou vědu, Leon Epstein Outstanding Book Award. Sartoriho typologie stranických systémů, která je dodnes takřka všeobecně uznávána za nejpropracovanější a nejsostikovanější, vychází ze dvou kritérií: počtu stran a jejich ideologie. Za hlavní „vysvětlující proměnnou“ soutěživých, tj. demokratických stranických systémů nepovažuje italský politolog stupeň fragmentace (tj. počet stran), ale stupeň „polarizace“. Stranická fragmentace může totiž podle Sartoriho odrážet dvě výrazně odlišné situace: buď „segmentaci“ nebo „polarizaci“. To má zcela protikladné a zásadní důsledky. Pokud jde jen o segmentaci, ta je slučitelná s fungující demokracií, s tzv. „umírněným pluralismem“. Naopak polarizace, tj. velká ideologická vzdálenost mezi nejvzdálenějšími relevantními stranami, vede k „polarizovanému pluralismu“, který nevytváří vhodné podmínky k úspěšnému fungování demokracie a může někdy skončit jako Výmarská republika, tj. pádem demokracie a nástupem totalitního nebo autoritářského režimu.

Sartoriho díla vůbec a jeho nejslavnější kniha *Strany a stranické systémy* zvláště, by neměla být povinnou četbou jen pro studenty politologie, ale také pro všechny liberálně a konzervativně orientované kultivované občany, pro které jsou podle mého názoru díla italského politologa cennější než spisy kteréhokoli jiného žijícího světového politologa.

Giovanni Sartori (*1924)

- italský politolog
- emeritní profesor Univerzity ve Florencii a Columbia University v New Yorku
- nejznámější díla: *Strany a stranické systémy* (1976), *Srovnávací ústavní inženýrství* (1998),

Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci (2000)